

Čtvrtstoletí průzkumu vážek na Podblanicku

Podblanicko leží v jižní části středních Čech a jeho poloha přibližně odpovídá okresu Benešov. Ve zdejší Základní organizaci Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) ve Vlašimi se v r. 1994 zrodil nápad realizovat v rámci projektů ČSOP program Vážky, jehož cílem bylo získat základní poznatky o výskytu a stavu populace jednotlivých druhů České republiky, ověřit možnosti monitorování vážek a přispět k poznatkům využitelným k jejich ochraně.

Důležitým úvodním krokem byly dva odborné semináře konané ve Vlašimi (v letech 1997 a 1999), zaměřené na získání okruhu spolupracovníků pro následující mapování a zvýšení jejich odborných znalostí zejména v určování jednotlivých druhů. Semináře se pak v dalších letech staly tradicí, takže od té doby dodnes se každoročně v různých místech České republiky konají setkání odonatologů (někdy i s mezinárodní účastí). Po nich se vydávají monote-matické sborníky věnované vážkám (dosud vyšlo 8 sborníků se 126 články o faunistice, biologii, ekologii, etologii či ochraně vážek). Pro úspěšný průběh programu byl zásadní také vznik určovacích klíčů dospělců – imag (L. Hanel – Metodika sledování výskytu vážek, vydal Český ústav ochrany přírody, Praha 1995), a později rozsáhlejšího textu s určovacím klíčem Vážky, výzkum a ochrana (L. Hanel a J. Zelený, ZO ČSOP Vlašim, 2000). Několik desítek nadšených amatérů i profesionálů tak začalo intenzivně systematicky shromažďovat faunistická data i další údaje o životě tohoto řádu, což nakonec vyústilo ve vydání mimořádné publikace Aleše Dolného, Dana Barty a kolektivu Vážky (672 str., ZO ČSOP Vlašim 2007). Kniha se i z mezinárodního hlediska stala mimořádným přínosem pro poznání odonatofauny (je zde zevrubně zpracováno a vyhodnoceno přes 70 tisíc faunistických údajů, viz také Živa 2010, 4: LXIV–LXV). Nejnověji byly připraveny další dvě hodnotné publikace – Vážky České republiky: Příručka pro určování našich druhů a jejich larev (M. Waldhauser a M. Černý, ZO ČSOP Vlašim 2014) a monografie A. Dolného, F. Harabiše a D. Barty Vážky (*Insecta, Odonata*) České republiky (v edičním plánu Nakladatelství Academia v Praze). Z uvedeného je zřejmé, že vážky dnes patří k nejlépe prozkoumaným řádům hmyzu u nás.

Z výše zmíněného tedy nepřekvapí, že právě Podblanicko patřilo od počátku uvedeného programu k odonatologicky sledovaným regionům, a to nejen faunisticky (údaje shrnuje monografie Vážky Podblanicka, L. Hanel, ZO ČSOP Vlašim 1999). Ostatně nejstarší dílčí faunistické údaje z tohoto regionu publikoval A. Krejčí již r. 1890 (v časopise Vesmír), takže z Podblanicka se shromažďovaly poznatky o tomto hmyzu více než 120 let. A netýkalo se to jen faunistických sledování, ale rovněž se uskutečnily některé speciální výzkumy.

Metodicky byl ověřen např. způsob evidence druhů a optimální denní doba pro faunistické průzkumy vážek, bylo zde sledováno jejich chování na vybraném rybníku při zatmění Slunce, doložena vzájemná predace imag různých druhů, na vybraných lokalitách měřeny fyzikální parametry vodního prostředí a jejich vliv na výskyt vážek.

Z hlediska zastoupení vážek se tu objevují především druhy nížin a pahorkatin i výškově málo vyhraněné nebo zcela nevyhraněné druhy, a to prakticky všech fenologických skupin. Nacházíme zde charakteristická společenstva tekoucích vod. Nejvýznamnější je řeka Blanice (Vlašimská) s hydrobiologickým charakterem metaritronu až metapotamonu s výskytem společenstva (cenózy) *Cordulegaster-Ophiogomphus* – mimo jiné zde žije klínatka rohatá (*Ophiogomphus cecilia*, obr. 5), klínatka obecná (*Gomphus vulgatissimus*, viz obr. na 3. str. obálky), klínatka vidlitá (*Onychogomphus forcipatus*, obr. 4), páskovec kroužkovaný (*Cordulegaster boltonii*) a oba druhy našich motýlic (*Calopteryx*, obr. 2). Ze stojatých vod se na Podblanicku objevují hlavně rybníky a tůňe, na okrajích tohoto regionu se pak nacházejí údolní nádrže Slapská a Želivka (Švihov). Na některých rybnících výsledky sledování doložily cenózy *Erythromma-Anax imperator*, *Lestes-Sympetrum-Aeshna mixta* či *Orthetrum-Libellula depressa*. Charakter mokřadů a rašelinišť mají některá místa v okolí rybníků. Nejvýznamnější je přírodní rezervace Podlesí (obr. 7), kde bylo

- 1 Řeka Blanice (Vlašimská) u Louňovic pod Blaníkem. Foto L. Hanel
- 2 Sameček motýlice obecné (*Calopteryx virgo*) odpočívající na pobřežní vegetaci
- 3 Sameček vážky bělouště (*Leucorrhinia albifrons*) na větvičce vyčnívající z vody
- 4 Líhnoucí se klínatka vidlitá (*Onychogomphus forcipatus*)

5 Sameček klínatky rohaté (*Ophiogomphus cecilia*) má nápadnou zelenou přední část těla.

6 Sameček vážky čárkované (*Leucorrhinia dubia*) se vystavuje slunečnímu záření.

7 Malý Býkovický rybník v PR Podlesí představuje cennou zoologickou i botanickou lokalitu. Odtud je známa malá populace vážky jasnoskvrnné (*L. pectoralis*).

8 Zatopený miličinský lom na Voticku, cenná hydrobiologická lokalita

9 Sameček vážky jasnoskvrnné

10 Samička šídla velkého (*Aeshna grandis*) kladoucí vajíčka. Snímky V. Vilimovského, pokud není uvedeno jinak

Pozoruhodným zjištěním byly nálezy šídélka ozdobného (*Coenagrion ornatum*), rovněž druhu z příloh směrnice o stanovištích soustavy Natura 2000, které bylo zaznamenáno již koncem 19. stol. u Mladé Vožice a po více než 100 letech opět potvrzeno na Sedlčansku (Hanel a Pavluková 2010). Kompletní soupis vážek zjištěných na Podblanicku během 90. let minulého stol., s historickými údaji, čítal 47 druhů (Hanel 1999). Později byl tento seznam doplněn o další druhy, takže současný přehled všech dosud zaznamenaných druhů vážek na Podblanicku je 51, což činí ca 70 % druhů zjištěných v České republice. Podle aktualizovaného Červeného seznamu vážek (Dolný, Harabiš a Bárta 2014) bylo v tomto regionu nalezeno celkem 25 do různé míry ohrožených druhů. Jediným kriticky ohroženým druhem je zde vážka běloustá, z ohrožených se tady dále vyskytuje šídélko ozdobné, klínatka vidlitá, k. rohatá a vážka podhorní (*Sympetrum pedemontanum*). U zmíně-

ných kriticky ohrožených a ohrožených druhů se zde objevují trvalé populace s výjimkou vážky podhorní, u níž může jít jen o zálety. Mezi zranitelné druhy patří šídlo rákosní (*Aeshna affinis*), š. sítinové, š. červené (*Anaciaeschna isosceles*), š. tmavé (*Anax parthenope*), páskovec kroužkovaný, klínatka obecná, šídlatka brvnatá (*Lestes barbarus*), š. tmavá (*L. dryas*), š. zelená (*L. virens*), vážka čárkovaná (*Leucorrhinia dubia*), v. jasnoskvrnná, v. jarní (*Sympetrum fonscolombii*). Jako téměř ohrožené klasifikujeme šídélko širokoskvrnné (*Coenagrion pulchellum*), š. kopytité (*C. hastulatum*), vážku červenou (*Crothemis erythraea*), šídélko znamenání (*Erythromma viridulum*), vážku bělořitnou (*Orthetrum albistylum*), šídlatku hnědou (*Sympetrum fusca*), vážku žlutavou (*Sympetrum flaveolum*) a v. žíhanou (*S. striolatum*).

Výsledky dlouhodobého sledování vážek Podblanicka dokumentují určité změny v jejich druhové skladbě, které lze přičíst na vrub proměnám zdejší krajiny a zřejmě také klimatu. Zároveň ukazují, že i v takto člověkem využívané kulturní krajině můžeme nalézt pestrou a hodnotnou faunu vážek.

Úplné citace zmíněných publikací jsou uvedeny na webových stránkách Živý.

Publikace vydané ZO ČSOP Vlašim lze získat ve vlašimském Ekocentru, blíže viz www.csopvlasim.cz.

nalezeno přes 30 druhů vážek, včetně malé populace vážky jasnoskvrnné (*Leucorrhinia pectoralis*, obr. 9; viz Živa 1995, 3: 125) chráněné soustavou Natura 2000. Cennou lokalitou je také zatopený miličinský lom na Voticku (obr. 8), mimo jiné s potvrzeným výskytem šídla sítinového (*Aeshna juncea*) a vážky bělousté (*L. albifrons*, obr. 3).